

SĄDOWNICTWO SPECJALNE WE WŁOSZECH

Mieczysław Żochowski

Autor jest doktorem nauk humanistycznych, historykiem specjalizującym się w historii najnowszej Włoch, autorem monografii i szeregu artykułów poświęconych tej tematyce. Jest też tłumaczem języka włoskiego i rosyjskiego, członkiem ekspertem PT TEPIS. Specjalizacja – tłumaczenia prawniczo-administracyjne, ekonomiczno-handlowe i techniczne.

Oprócz sądownictwa powszechnego (*giurisdizione ordinaria*) we Włoszech funkcjonuje sądownictwo specjalne (*giurisdizione speciale*). Jego istnienie jest umocowane w Konstytucji Republiki Włoskiej, mianowicie w art. 102, 103, 108 i 111, choć jego zakres i kompetencje nie są tam bliżej określone, lecz przekazane do regulacji w drodze ustawy, w szczególności w ustawach o ustroju sądów (*norme sull'ordinamento giudiziario*). W art. 108 ust. 2 Konstytucji stwierdza się, że „ustawa zapewnia niezawisłość sędziów sądów specjalnych (*La legge assicura l'indipendenza dei giudici delle giurisdizioni speciali...*)

I. Sądownictwo administracyjne – TAR oraz Rada Stanu jako organ II instancji

Z punktu widzenia ilości rozpatrywanych spraw oraz znaczenia dla gospodarki najważniejszym rodzajem sądownictwa specjalnego jest sądownictwo administracyjne.

Z chwilą wstąpienia Polski do Unii Europejskiej znacznie wzrosło prawdopodobieństwo wystąpienia włoskiej osoby prawnej lub fizycznej w Polsce lub polskiej we Włoszech na drodze sądowej ze skargą na działanie (lub brak działania) organów administracji publicznej naruszające jej interesy. Dlatego zapewne nieprzypadkowo jednym z tekstów na egzaminie pisemnym na tłumacza przysięgłego, jaki odbył się 28 stycznia 2008, była skarga do sędziego pokoju przeciwko gminie Bari (*ricorso amministrativo innanzi al Giudice di Pace contro il comune di Bari*). Chociażby z tego powodu skarga zasługuje na bardziej szczegółowe omówienie.

Tryb wnoszenia *ricorso amministrativo* został uregulowany Dekretem Prezydenta Republiki z 24 listopada 1971, nr 1199. *r.a.* we włoskim postępowaniu administracyjnym (wchodzącym w zakres postępowania cywilnego) może być dwojakiego typu: typ pierwszy, bardziej powszechnie stosowany, to odwołanie do organu administracyjnego, mające na celu unieważnienie, uchylenie lub zmianę wydanego aktu administracyjnego (decyzji). Możemy mieć tu do czynienia z trzema rodzajami *r.a.*: 1) *ricorso in opposizione* – odwołanie

kierowane do organu, który wydał akt administracyjny, o ponowne rozpatrzenie sprawy; 2) *ricorso gerarchico all'autorità superiore* – w prawie polskim odpowiednik odwołania od decyzji (niekiedy zażalenia na postanowienie, gdy tak stanowi KPA) do organu nadrzędnego; 3) *ricorso straordinario al Presidente della Repubblica* – odwołanie nadzwyczajne do Prezydenta Republiki, dopuszczalne jedynie ze względu na niezgodność z prawem aktu administracyjnego, od którego odwołujący się wyczerpał inne środki odwoławcze (*casi di illegittimità di provvedimenti amministrativi contro i quali non è più possibile proporre altra domanda*). Drugi typ *r.a.* to odwołanie do sądu (*r. giurisdizionale* albo *r. contenzioso*) – zaskarżenie danego aktu administracyjnego do sądu administracyjnego. Odwołanie do organu nadrzędnego wyklucza możliwość zaskarżenia do sądu administracyjnego i odwrotnie. Tylko nieliczne sprawy administracyjne mniejszej wagi, np. odwołania od nakazów zapłaty grzywnien lub mandatów karnych stanowiących sankcje za naruszenie określonych przepisów administracyjnych leżą w kompetencji sędziego pokoju (instytucję sędziego pokoju szczegółowo omawia prof. Witkowski (2004: 331n), chociaż nie wymienia tego rodzaju kompetencji). We wszystkich innych sprawach spornych między obywatelem a organem administracji właściwe są sądy powszechne albo sądy administracyjne, zaś w sporach między organami administracji wyłącznie sądy administracyjne.

Zarówno we Włoszech, jak i w Polsce przepisy prawa dokładnie określają, w jakich sprawach są właściwe sądy powszechne, w jakich zaś sądy administracyjne.

Sądownictwo administracyjne we Włoszech (podobnie, jak od 2004 roku w Polsce) jest dwustopniowe. Pierwszy stopień stanowią *Tribunali Amministrativi Regionali* (TAR) – Regionalne Trybunały Administracyjne będące odpowiednikiem polskich Wojewódzkich Sądów Administracyjnych. Ich powołanie zostało przewidziane w art. 125 ustęp 2 Konstytucji Republiki Włoskiej, która weszła w życie 1 stycznia 1948 roku. Punkt VI Przepisów przejściowych i końcowych przewidywał reorganizację organów sądownictwa specjalnego. Jednakże przepis ten długo pozostawał martwy. Dopiero ustawa nr 1034 z 1971 (z późniejszymi zmianami – w szczególności wprowadzonymi ustawą nr 186/1982) powołała do życia TAR, wprowadzając tym samym dwuinstancyjny system sądownictwa administracyjnego.

TAR rozpatrują skargi według właściwości (*ricorsi attribuiti alla competenza del TAR*). Do rozpatrywania skarg na decyzje władz regionalnych są właściwe TAR mające siedzibę na terenie danego regionu (*competenza sugli atti delle autorità locali: il criterio della sede dell'organo*). W przypadku skargi na akt władzy centralnej właściwym sądem dla

jej rozpatrzenia będzie TAR tego regionu, dla którego rodzi on skutki. Jeśli skutki dotyczą więcej niż jednego regionu, właściwy dla rozpatrzenia skargi będzie TAR regionu Lazio.

Szczegółowy katalog spraw leżących w kompetencji TAR jest obszerny i wymagałby oddzielnego omówienia.

Niektóre TAR mają kompetencje specjalne. Najszersze kompetencje ma TAR stołecznego regionu Lazio z siedzibą w Rzymie. Na mocy art. 33 ust. 1 ustawy nr 287 z 10 października 1990 zawierającej przepisy ws. ochrony konkurencji i rynku (tzw. *Antitrust*) do wyłącznej kompetencji rzymskiego TAR należy rozpatrywanie skarg na działania organów administracyjnych (*ricorsi avverso i provvedimenti amministrativi*) mające na celu zapobieganie i karanie zmów ograniczających konkurencję (*intese restrittive della concorrenza*), nadużywanie pozycji dominującej (*abuso di posizione dominante*), operacji koncentracyjnych. Polskim odpowiednikiem w tym zakresie jest Sąd ochrony konkurencji i konsumentów będący wydziałem powołanym do rozpatrywania tego rodzaju spraw w Sądzie Okręgowym w Warszawie (ma on kompetencje szersze – rozpatruje nie tylko odwołania od decyzji prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, ale także odwołania od decyzji prezesa Urzędu Regulacji Energetyki oraz prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej).

Szczególne kompetencje ma także wydział autonomiczny dla prowincji Alto Adige z siedzibą w Bolzano, należący do TAR regionu Trentino-Alto Adige, który jest właściwy do rozpatrywania skarg na akty administracyjne urzędów i organów administracji publicznej mających siedzibę na terenie regionu, naruszających zasady równego traktowania obywateli z powodu ich przynależności do mniejszości językowej. TAR mają siedziby w stolicach regionów (20) i mogą posiadać wydziały zamiejscowe (*sezioni staccate*) w innych miejscowościach na terenie regionu. Organizacja wewnętrzna TAR może przewidywać podział na wydziały (*sezioni*). W takim przypadku prezes (*presidente*) TAR przewodniczy Wydziałowi I.

Organem drugiej instancji jest *Consiglio di Stato* – Rada Stanu będąca odpowiednikiem polskiego Naczelnego Sądu Administracyjnego (choć występują między nimi dość znaczne różnice kompetencyjne, różnią się także pod względem składu i zasad powoływania).

Rada Stanu ma dwojakiego rodzaju kompetencje. Pierwsze – to kompetencje (określone w art. 103 ust. 1 Konstytucji) organu sądownictwa administracyjnego (od 1924 roku). Choć to wyraźnie nie zostało w Konstytucji określone, faktycznie jest organem drugiej instancji rozpatrującym skargi (*ricorsi* – w prawie polskim odpowiednik skargi kasacyjnej do

NSA) na wyroki lub postanowienia (*decisioni*) TAR kończące postępowanie w sprawie. Ten pierwszy rodzaj kompetencji *CdS* jest w zasadzie podobny do polskiego NSA.

Drugi rodzaj kompetencji to kompetencje określone w art. 100 ust. 1 Konstytucji jako organu doradczego w zakresie prawa administracyjnego i stojącego na straży przestrzegania prawa przez organy administracji publicznej (*organo di consulenza giuridico-amministrativa e di tutela della giustizia nell'amministrazione*). Art. 100 określający te kompetencje Rady Stanu (a także innego organu – *Corte dei Conti* (Trybunał Obrachunkowy, którego najbliższym polskim odpowiednikiem jest NIK, choć i tu kompetencje dość istotnie się różnią)) znajduje się w Tytule III – Rząd, Sekcja III – Organy pomocnicze (*Titolo III – Il Governo, Sezione III – Organi ausiliari*). Dało to asumpt prof. Witkowskiemu z UMK do stwierdzenia, że jest tu mowa o „organie pomocniczym rządu”(2004: 352). Jest to moim zdaniem określenie nietrafne, ponieważ w ostatnim ustępie tego samego artykułu Konstytucja mówi jednoznacznie o ustawowym zagwarantowaniu niezależności obu tych organów i ich członków od rządu (*La legge assicura l'indipendenza dei due istituti e dei loro componenti di fronte al Governo*). Ta niezależność, a nawet więcej – pewne funkcje kontrolne wobec rządu w zakresie stanowienia prawa – wynikają z niektórych innych jeszcze uprawnień Rady Stanu, w szczególności obowiązku przedkładania Radzie Stanu do zaopiniowania wszystkich projektów dekretów z mocą ustawy (bez opinii Rady Stanu taki dekret jest nieważny z mocy prawa).

Także skład i tryb powoływania członków włoskiej Rady Stanu jest inny niż polskiego NSA. Rada Stanu składa się z 6 sekcji – 3 sekcje opiniująco-doradcze i 3 sekcje zajmujące się wymiarem sprawiedliwości. W skład Rady Stanu wchodzi: jej przewodniczący, 15 przewodniczących sekcji i 72 radców Stanu.

II. Sądownictwo podatkowe

Spory w sprawach podatkowych (*controversie in materia di tributi*) we Włoszech są rozstrzygane przez sądy podatkowe funkcjonujące w ramach sądownictwa specjalnego (*organi di giurisdizione speciale*). Funkcje takie wykonują komisje skarbowe (*commissioni tributarie* – Witkowski 2004: 351), których ustrój regulują dwa dekrety ustawodawcze (*decreti legislativi* – tamże): nr 545 i 546 z 31 grudnia 1992 (z późniejszymi zmianami). W kompetencjach tych komisji leży rozstrzyganie wszelkich sporów między podatnikami (*contribuenti*) – zarówno osobami fizycznymi, jak i prawnymi a fiskusem, których przedmiotem są podatki wszelkiego rodzaju i typu (*tributi di ogni genere e specie*), zarówno podatki o zasięgu ogólnokrajowym, jak i podatki regionalne, prowincjalne (powiatowe) i

komunalne (gminne), podatek na rzecz krajowej służby zdrowia (*tributo per il Servizio Sanitario Nazionale* – odpowiednik składek na ubezpieczenie zdrowotne), podatki dodatkowe (*sovrimposte* lub *sovraimposte*), „podatki od podatku” (*addizionali* – podatki dodatkowe określone w wymiarze procentowym od innego podatku przeznaczone na określone cele publiczne), sankcje administracyjne nałożone przez urzędy finansowe (*sanzioni amministrative irrogate da uffici finanziari*), odsetki (*interessi*) od zaległości podatkowych, sprawy katastralne i wszelkie inne sprawy z zakresu prawa podatkowego (z kilkoma wymienionymi w ustawach wyjątkami). Organami pierwszej instancji są komisje skarbowe prowincjalne (*Commissioni tributarie provinciali*). Komisje skarbowe regionalne (*Commissioni tributarie regionali*) są organami apelacyjnymi (*giudicano in appello*). Ich orzeczenia (*decisioni*) mogą być zaskarżone do Sądu Kasacyjnego (*impugnate davanti alla Corte di Cassazione* – odpowiednik Sądu Najwyższego) z uzasadnieniem jedną lub więcej okoliczności zawartych w art. 360 Kodeksu Postępowania Cywilnego (*Codice di procedura civile*) – generalnie dotyczących naruszenia lub niewłaściwego zastosowania przepisów prawa. Sędziowie podatkowi (*giudici tributari*) są wpisani do Rejestru Ogólnego (*Ruolo Generale*), obejmującego wszystkich czynnych sędziów podatkowych. Rejestr jest okresowo uaktualniany.

W systemie sądownictwa podatkowego istniejącym do roku 1992 obejmującym aż cztery stopnie orzekania istniała także Komisja Centralna lub Sąd Apelacyjny (*Commissione centrale o Corte d'Appello*) oraz Kasacja (*Cassazione*). Utrzymano istnienie Komisji Centralnej w okresie przejściowym aż do zakończenia postępowania we wszystkich sprawach zawisłych (*cause pendenti*). Komisje są organami kolegialnymi (*organi collegiali*). Komisje prowincjalne i regionalne składają się z jednej lub więcej sekcji. Każda złożona jest z przewodniczącego (*presidente*), wiceprzewodniczącego (*vicepresidente*) i czterech członków rzeczywistych (*membri effettivi*). Natomiast Komisja Centralna złożona jest z przewodniczącego, przewodniczących sekcji oraz 6 członków dla każdej sekcji (*membri per sezione*).

Na straży niezawisłości i prawidłowości funkcjonowania sądownictwa podatkowego stoi Rada Prezydialna Sądownictwa Podatkowego (*Consiglio di Presidenza della Giustizia Tributaria*) jako najwyższy organ samorządu zawodowego mający uprawnienia kontrolne i dyscyplinarne w stosunku do komisji skarbowych oraz sędziów a także uprawnienia doradcze i opiniodawcze wobec Ministra Finansów i Prezesa Rady Ministrów. Jej skład, zasady powoływania, zadania i uprawnienia reguluje dekret ustawodawczy z 31 grudnia 1992, nr 545 (z późniejszymi zmianami). Rada jest powoływana w składzie 15-osobowym na 4-letnią

kadencję dekretem Prezydenta Republiki na wniosek Ministra Finansów (obecnie: Gospodarki i Finansów). 11 członków jest wybieranych w głosowaniu osobistym, bezpośrednim i tajnym (*voto personale, diretto e segreto*) przez wszystkich sędziów będących czynnymi członkami komisji skarbowych prowincjalnych i regionalnych spośród wszystkich członków tych komisji. Każdy głosujący może wpisać na karcie nie więcej niż 6 kandydatów. Sędziowie ukarani karą dyscyplinarną wyższą niż upomnienie (*sanzione più grave dell'ammonimento*) tracą bierne i czynne prawo wyborcze. Pozostałych 4 członków wybiera Parlament, po dwóch Izba Deputowanych oraz Senat absolutną większością głosów spośród profesorów prawa uniwersytetów lub osób uprawnionych do występowania w charakterze pełnomocników procesowych (we włoskiej terminologii: obrońcy) przed komisjami skarbowymi, wpisanych do odpowiednich rejestrów od co najmniej 12 lat (*soggetti abilitati alla difesa dinanzi alle commissioni tributarie che risultino iscritti ai rispettivi albi da almeno dodici anni*).

III. Sądownictwo wojskowe

W prawie włoskim do sądownictwa specjalnego zalicza się również sądownictwo wojskowe, o którym mowa w art. 103 ust. 3 Konstytucji: „Właściwość sądów wojskowych w czasie wojny określa ustawa. W czasie pokoju są właściwe jedynie w sprawach przestępstw wojskowych popełnionych przez osoby należące do sił zbrojnych (*appartenenti alle Forze Armate*)”.

Bardziej szczegółowo właściwość sądownictwa wojskowego jest określona w Kodeksie karnym wojskowym czasu pokoju (*Codice Penale Militare di Pace*). W art. 1 określone są osoby podlegające prawu karnemu wojskowemu (*persone soggette alla legge penale militare*). Przepisy tego kodeksu mają zastosowanie do żołnierzy pełniących służbę wojskową oraz osoby uznawane za takich (*la legge penale militare si applica ai militari in servizio alle armi e a quelli considerati tali*). W ustawie określone są także przypadki, w których Kodeks Karny Wojskowy stosuje się do żołnierzy przeniesionych do rezerwy, zwolnionych ze służby wojskowej, traktowanych na równi z żołnierzami, należących do personelu cywilnego pracującego w strukturach wojskowych i do wszystkich innych osób nie należących do Sił Zbrojnych (*la legge determina i casi, nei quali la legge penale militare si applica ai militari in congedo, ai militari in congedo assoluto, agli assimilati ai militari, agli iscritti ai corpi civili militarmente ordinati e a ogni altra persona estranea alle forze armate dello Stato*).

Ustawa w art. 14 ust. 1 określa też, kiedy osoby cywilne nie związane z wojskiem podlegają sądownictwu karnemu wojskowemu: gdy uczestniczą w popełnieniu przestępstwa wojskowego (*che concorrono a commettere un reato militare*).

Struktury sądownictwa wojskowego we Włoszech aż do roku 1981 były całkowicie autonomiczne i niezwiązane z sądownictwem powszechnym (inaczej niż w Polsce, gdzie związek taki występuje w postaci Izby Wojskowej Sądu Najwyższego). Dopiero ustawa z 7 maja 1981, nr 180, wprowadziła istotną reformę sądownictwa wojskowego w kierunku demokratyzacji, wprowadzając dwuinstancyjność postępowania przed sądami wojskowymi przez utworzenie Wojskowego Sądu Apelacyjnego z siedzibą w Rzymie i Wydziałami Zamiejscowymi w Weronie i Neapolu, rozciągając na sędziów sądów wojskowych przepisy dotyczące sędziów sądów powszechnych w kwestii ich statusu prawnego, a w szczególności gwarancji ich niezawisłości. Ustawa ta zniósła także Najwyższy Trybunał Wojskowy, dopuszczając odwołanie do Sądu Kasacyjnego od wyroków sądów wojskowych w czasie pokoju. Zachowano jednak możliwość odstąpienia od prawa odwołania się w trybie kasacji od wyroków sądów wojskowych w czasie wojny dopuszczoną w art. 111 ustęp 2 Konstytucji (Witkowski 2004: 350). Obecną strukturę sądownictwa wojskowego tworzą: Sądy Wojskowe (*Tribunali Militari*) w Rzymie, Cagliari, La Spezia, Padwie, Turynie, Weronie, Bari, Neapolu i Palermo, będące odpowiednikami w Polsce Wojskowych Sądów Garnizonowych, zaś Wojskowy Sąd Apelacyjny w Rzymie (*Corte Militare di Appello a Roma*) z Wydziałami Zamiejscowymi (*sezioni distaccate*) w Weronie i Neapolu jest odpowiednikiem polskich Wojskowych Sądów Okręgowych. Odmiernym niż w Polsce jest natomiast rozwiązanie w postaci Biura Nadzoru (*Ufficio di Sorveglianza*) przy Sądzie Apelacyjnym w Rzymie oraz Sądu Nadzorczego (*Tribunale di Sorveglianza*) z siedzibą w Rzymie (w Polsce funkcje te wypełniają sędziowie wizytatorzy skupieni w Wydziałach wizytacyjnych Sądów Okręgowych i Apelacyjnych). We wszystkich sądach wojskowych działają także prokuratury wojskowe odpowiedniego szczebla z Generalną Prokuraturą Wojskową w Sądzie Apelacyjnym w Rzymie (*Procura Generale Militare della Repubblica presso la Corte Militare di Appello a Roma*) oraz Generalną Prokuraturą Wojskową w Sądzie Najwyższym Kasacyjnym w Rzymie (*Procura Generale Militare della Repubblica presso la Corte Suprema di Cassazione a Roma*).

IV. Sądy ds. Wód Publicznych

Stanowią pewien relikw odziedziczony z instytucji ustrojowych okresu monarchii. Najwyższy Sąd ds. Wód Publicznych (*Tribunale Superiore delle acque pubbliche*; Witkowski

(2004: 352) używa terminu *Najwyższy Trybunał Wód Publicznych*) został powołany z określeniem kompetencji i trybu postępowania dekretem królewskim z 11 grudnia 1933, nr 1775, art. 139-210 (z późniejszymi zmianami). Ma siedzibę w Pałacu Sprawiedliwości w Rzymie. Rozpatruje apelacje od rozstrzygnięć w pierwszej instancji ośmiu sądów regionalnych, mających siedziby przy sądach apelacyjnych w Mediolanie, Turynie, Wenecji, Florencji, Rzymie, Neapolu, Palermo i Cagliari, w zakresie spraw dotyczących sporów o charakter wód, ich granice, brzegi oraz wszystkich innych sporów wokół zbiorników wodnych i korzystania z ich zasobów.

W zakresie interesów prawnych, jako organ sądownictwa administracyjnego (*quale organo di giurisdizione amministrativa*), jest właściwy do rozpoznawania (*cognizione diretta*) spraw z zakresu uznania właściwości, nadużycia władzy oraz naruszeń ustaw w postępowaniach administracyjnych dotyczących wód publicznych.

Kompetencje Najwyższego Sądu ds. Wód Publicznych zarówno w trybie apelacji, jak i kasacji (*sia in grado di appello che in sede di legittimità*) dotyczą także sporów dot. wód publicznych podziemnych, badania ich zasobów, wydobywania i wykorzystywania na obszarach objętych ochroną, gdy spory te dotyczą kompetencji lub o właściwość między organami administracji publicznej.

V. Trybunał Obrachunkowy jako organ sądownictwa specjalnego

Kompetencje Trybunału Obrachunkowego (*Corte dei Conti*; w literaturze przedmiotu używany jest też termin „Trybunał Rewidentów Księgowych”) określone są w art. 100 i 103 Konstytucji. Art. 100 ust. 2 określa kompetencje Trybunału w zakresie kontroli wstępnej (prewencyjnej) legalności aktów rządu (*controllo preventivo di legittimità degli atti del Governo*) oraz kontroli następcej w zakresie zarządzania budżetem państwa (*controllo successivo sulla gestione del bilancio dello Stato*). Trybunał uczestniczy w zakresie i w formach określonych w ustawie w kontroli zarządzania finansowego instytucji, w których państwo ma bezpośrednie udziały (*contribuisce in via ordinaria*). Przedstawia sprawozdanie z wyników kontroli obu izbom parlamentu. Ten zakres kompetencji Trybunału odpowiada w przybliżeniu zadaniom i uprawnieniom, jakie ma w Polsce Najwyższa Izba Kontroli.

Jednakże ze względu na temat niniejszego opracowania skupimy się na uprawnieniach i funkcjach Trybunału jako organu sądownictwa specjalnego.

Są one określone w art. 103 ust. 2 Konstytucji, na mocy którego Trybunał realizuje funkcje sądownicze w zakresie rachunkowości publicznej oraz w niektórych innych sprawach określonych w trybie ustawy.

W zakresie rachunkowości publicznej kompetencje Trybunału dotyczą każdego podmiotu dysponującego środkami pieniężnymi lub innymi środkami materialnymi należącymi do państwa i administracji publicznej. W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości i naruszania zasad gospodarowania nimi Trybunał orzeka o odpowiedzialności obrachunkowej takich podmiotów, a także o odpowiedzialności administracyjnej urzędników administracji i funkcjonariuszy publicznych za wyrządzone szkody majątkowe z powodu działania umyślnego albo braku staranności.

W drugim zakresie, określonym w ustawie, Trybunał orzeka w sprawach emerytur pracowników administracji publicznej a także w sprawach rent wojennych i wojskowych. Podstawę prawną funkcjonowania Trybunału Obrachunkowego jako organu sądowego stanowi ustawa z 13 kwietnia 1988, nr 17. Trybunał składa się z trzech sądowych wydziałów centralnych z siedzibą w Rzymie oraz wydziałów regionalnych utworzonych w stolicach wszystkich regionów (wyjątkiem jest region Trentino-Alto Adige, gdzie utworzono dwa wydziały z siedzibami w Trento i Bolzano). Wydziały regionalne są sądami pierwszej instancji, a wydziały centralne pełnią rolę sądów apelacyjnych, gwarantując w ten sposób dwuinstancyjny tryb rozpatrywania spraw.

Wydziały regionalne orzekają w sprawach rachunkowości publicznej. Od ich wyroków służy apelacja w terminie 60 dni do wydziałów centralnych. Wydziały centralne ponadto są właściwe w sprawach odpowiedzialności administracyjnej w zakresie rachunkowości publicznej oraz w sprawach emerytalno-rentowych.

Funkcje oskarżyciela publicznego w sprawach odpowiedzialności administracyjnej urzędników za działania z naruszeniem prawa powodujące odpowiedzialność odszkodowawczą na rzecz podmiotu, który poniósł szkody, sprawują prokuratorzy właściwi w sprawach rachunkowości publicznej (*l'azione viene esercitata dal pubblico ministero contabile*). Są oni jedynie uprawnionymi do wnoszenia sprawy tego rodzaju (*Il P.M. è l'unico soggetto che può attivare l'azione di responsabilità*). Prokurator występujący w charakterze oskarżyciela publicznego jest organem neutralnym i bezstronnym (*organo neutrale e imparziale*), występującym w obronie interesu ogólnego, a nie w interesie szczególnym poszkodowanej jednostki administracyjnej (*per tutelare valori e interessi generali, e non nell'interesse particolare della sola amministrazione danneggiata*).

W pierwszej instancji są to prokuratorzy regionalni ustanowieni w wydziałach regionalnych Trybunału Obrachunkowego (*Procuratore regionale competente presso le Sezioni giurisdizionali regionali della Corte dei conti*). W postępowaniach apelacyjnych w wydziałach apelacyjnych Trybunału Obrachunkowego w charakterze oskarżyciela

publicznego występuje prokurator generalny lub jego zastępcy ustanowieni w prokuraturze generalnej (*in grado d'appello l'azione viene esercitata dal Procuratore generale rappresentante il P.M. innanzi alle Sezioni d'appello della Corte dei conti*). Choć nie wynika to wprost z cytowanej wyżej ustawy, ale pośrednio z art. 111 Konstytucji, przyjmuje się, że od wyroków Trybunału służy kasacja do Sądu Najwyższego Kasacyjnego.

Na koniec warto podkreślić, że w polskim sądownictwie nie istnieją odpowiedniki ani sądów podatkowych, ani sądów wód publicznych, ani Trybunału Obrachunkowego w zakresie orzekania, a spory w tych dziedzinach między obywatelem a organem (np. zarządem gospodarki wodnej, organem podatkowym) w zakresie odpowiedzialności odszkodowawczej są rozpatrywane przez sądy powszechne z powództwa cywilnego. Natomiast zgodnie z ustawą z dnia 25 lipca 2002 Prawo o ustroju sądów administracyjnych (Dz. U. Nr 153, poz. 1269) kontrola działalności administracji publicznej pod względem zgodności z prawem oraz rozstrzyganie sporów kompetencyjnych i o właściwość między organami jednostek samorządu terytorialnego, samorządowymi kolegiami odwoławczymi oraz między tymi organami a organami administracji rządowej, a także między organami administracji rządowej należą do właściwości sądów administracyjnych. Sprawy z tego zakresu w pierwszej instancji są rozpatrywane przez wojewódzkie sądy administracyjne. Naczelny Sąd Administracyjny sprawuje nadzór nad działalnością wojewódzkich sądów administracyjnych w zakresie orzekania w trybie określonym ustawami, a w szczególności rozpoznaje środki odwoławcze od orzeczeń tych sądów i podejmuje uchwały wyjaśniające zagadnienia prawne a także rozpoznaje inne sprawy należące do właściwości NSA na mocy innych ustaw.

Jakie wnioski wynikają dla tłumacza praktyka z tego, co zostało przedstawione powyżej? Po pierwsze, opisując instytucje włoskie i tryb postępowania obowiązujący we Włoszech, starałem się czynić to w odniesieniu do sytuacji polskiej, przytaczając terminologię i kontekst w obu językach. Mam nadzieję, że okaże się przydatny dla tłumacza nie tylko zwięzły opis struktur włoskich sądów i ich kompetencji, ale także spory zakres terminologii pomocnej w tłumaczeniu w obie strony. Po drugie, także w tej dziedzinie, z uwagi na daleko idące różnice strukturalne i kompetencyjne, które starałem się ukazać, ma zastosowanie generalna zasada: tam, gdzie nie istnieją bliskie ekwiwalenty w języku odbiorcy, tłumacz z zasady będzie zmuszony tłumaczyć dosłownie nazwy instytucji włoskich, przytaczając w nawiasach nazwy oryginalne przynajmniej przy pierwszym ich wystąpieniu w danym tłumaczeniu.

W tekście zaproponowałem tłumaczenia instytucji oraz szeregu procedur występujących w obszarze sądownictwa specjalnego we Włoszech, podając ew. inne rozwiązania, tam gdzie takowe zostały zastosowane w polskiej literaturze przedmiotu. Zaproponowane przeze mnie tłumaczenia nazewnictwa nie pretendują do nieomyślności, być może znajdują się lepsze rozwiązania. Sprawą znacznie trudniejszą będzie natomiast prawidłowe przetłumaczenie terminologii procedur stosowanych w toku postępowania przed sądami z języka oryginału. Sądzę, że nie uda się tu uniknąć konieczności szczegółowego (i pracochłonnego) zagłębiania się w przepisy prawa w celu znalezienia i zastosowania ekwiwalentnej terminologii stosowanej w obu językach na danym etapie postępowania sądowego. Na szczęście wielce pomocne w takim poszukiwaniu będą rozbudowane strony internetowe poszczególnych sądów włoskich (adresy zamieszczone na końcu bibliografii).

Bibliografia

- Cantone, L. O. (1999), *Avvocato di me stesso. Il libro per conoscere i nostri diritti e doveri* (Il processo amministrativo). Colognola ai Colli (VR): Demetra. 36-37.
- Costituzione della Repubblica Italiana*. Il nuovo codice di procedura penale e le leggi complementari, XV^a ed. (2007). Piacenza: La Tribuna. 29-49.
- Favata, A. (2007), *Dizionario dei termini giuridici*. XIX^a ed. Piacenza: La Tribuna.
- Gatti, S. (2005), „Giustizia amministrativa /Il nodo produttore: Rilanciate le pronunce sprint”, w: *Il Sole 24 Ore*, 3 gennaio. 15.
- Grelewicz - La Mela, M., B. Nuzzo (2003), *Słownik prawniczy włosko-polski*. Warszawa: Dom Wydawniczy ABC.
- Iacobellis, M. (a cura di) (1998), *Codice di procedura civile e leggi complementari*, Appendice nona: Il contenzioso amministrativo. Napoli: Ed. Simone-ESSELIBRI. 411-471.
- Leśniak, G. J. (2006), „Podatnicy nie wierzą w skargę kasacyjną”, w: *Rzeczpospolita*, 5 września.
- „Postępowanie przed sądami administracyjnymi”, w: *Wielka Księga Praw z komentarzem*, Nr 13 (99), dodatek do „Prawa Przedsiębiorcy”, nr 1/2003.
- Rochowicz, P. (2005), „Podatki: Procedury w sądownictwie administracyjnym po roku od wprowadzenia reformy: Trzeba ułatwić dostęp do drugiej instancji”, w: *Rzeczpospolita*, 15 luty 2005.
- Violante, L. (a cura di) (1996), *Dizionario delle istituzioni e dei diritti del cittadino*. Roma: Ed. Riuniti. 49-50 i 282.

Witkowski, Z. (1990), „Włochy”, w: L. Garlicki (red.), *Sądownictwo administracyjne w Europie Zachodniej*. Warszawa. 83-119.

Witkowski, Z. (2004), *Ustrój konstytucyjny współczesnych Włoch w aktualnej fazie jego przemian 1989-2004*. Toruń: Wydawnictwo UMK. 350-362.

Strony internetowe

Strona internetowa polskiego sądownictwa administracyjnego: www.nsa.gov.pl

Strona internetowa włoskiego sądownictwa administracyjnego: www.giustizia-amministrativa.it

Strona internetowa włoskiego sądownictwa podatkowego: www.giustizia-tributaria.it

Strona internetowa włoskiego sądownictwa wojskowego: [www.difesa.it /GiustiziaMilitare](http://www.difesa.it/GiustiziaMilitare)

Strona internetowa włoskiego Trybunału Obrachunkowego: www.corteconti.it

Strona internetowa włoskiego Najwyższego Sądu ds. Wód Publicznych: www.giustizia.lazio.it/appello.it/base.php?inf=trib_sup_acque.txt

SUMMARY

The article describes the system and powers of special courts in the Italian Republic. To adapt this description to suit the needs of translators the author provides relevant Italian names and their Polish equivalents. He notes that when no near equivalent is available in the target language, a literal translation of the Italian institutional name ought to be made and the source language name should be quoted in brackets when first used in the text.